

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ДРОЗД ВАЛЕНТИНА ГЕОРГІЇВНА

УДК 343.13 (477)

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК СТАДІЇ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий консультант:

доктор юридичних наук, доцент
УВАРОВ Володимир Геннадійович,
керівник Генеральної інспекції Генеральної
прокуратури України

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
ПОГОРЕЦЬКИЙ Микола Анатолійович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, завідувач кафедри
правосуддя юридичного факультету;

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
ТАТАРОВ Олег Юрійович,
старший партнер Правової корпорації
«Татаров, Фаринник, Головка»;

доктор юридичних наук
СТОЛІТНИЙ Антон Володимирович,
Інститут підвищення кваліфікації прокурорів
Національної академії прокуратури України,
начальник відділу підготовки прокурорів з нагляду за
додержанням законів органами, які проводять
оперативно-розшукову діяльність, дізнання та
досудове слідство

Захист відбудеться 25 квітня 2019 р. о 09 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

3 дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 23 березня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний євроінтеграційний курс України спрямований на демократизацію та гуманізацію національного законодавства з огляду на що одним із завдань кримінального провадження, закріпленого в ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування. У зв'язку з цим реалізація цього завдання не можлива без запровадження дієвих процесуальних механізмів проведення досудового розслідування, адже від якісного та своєчасного його здійснення залежить ефективність розгляду провадження по суті, застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження, а отже й винесення законного, обґрунтованого і вмотивованого судового рішення.

Відтак стадія досудового розслідування відіграє важливу роль, зважаючи на концептуальні зміни, з часу введення в дію чинного КПК України. Обумовлено це насамперед тим, що, по-перше, у КПК України значно розширено змагальну модель кримінального процесу; по-друге, вдосконалено, і запроваджено низку нових правових дефініцій та процесуальних інститутів, що, звісно, вплинуло на усталену практику проведення досудового розслідування. Тим часом, проаналізувавши статистичні дані Генеральної прокуратури України, доводиться констатувати той факт, що питома вага направлених до суду кінцевих процесуальних рішень кожного року суттєво коливається. Зокрема, у 2013 р. загалом до суду направлено 212 436 обвинувальних актів, клопотань про звільнення від кримінальної відповідальності, клопотань про застосування примусових заходів медичного та виховного характеру; у 2014 р. – 179 366; 2015 р. – 167 963; 2016 р. – 141 392; 2017 р. – 181 056; у 2018 р. – 177 702. Одночасно із цим також спостерігається тенденція до зростання кількості кримінальних проваджень, в яких не прийнято рішення про закінчення досудового розслідування: у 2013 р. – 332 291; 2014 р. – 337 319; 2015 р. – 167 963; 2016 р. – 141 392; 2017 р. – 335 779; у 2018 р. – 303 604¹. Наведені статистичні дані є тим індикатором, який наочно вказує на дефекти правового регулювання досудового розслідування, що негативно позначається на відновленні порушених прав і законних інтересів особи в кримінальному провадженні. Саме

¹ Звіт Генеральної прокуратури України про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013–2018 рр. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.

тому особливої актуальності набуває дослідження концептуальних засад правового регулювання досудового розслідування як стадії кримінального провадження, зокрема в аспекті сучасної парадигми кримінального процесу, приведення кримінального процесуального законодавства України до європейських і міжнародних правових стандартів кримінального судочинства.

Безумовно, питання впровадження дієвих інструментаріїв правового регулювання досудового розслідування в усі часи привертало увагу правників. Вагомий внесок у розвиток вітчизняної кримінальної процесуальної доктрини щодо цього зробили такі провідні вчені, як: Ю. П. Аленін, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, Н. С. Карпов, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, Є. Д. Лук'янчиков, А. О. Ляш, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, М. М. Михеєнко, В. В. Молдован, В. В. Назаров, В. Т. Нор, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, В. В. Рожкова, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, В. В. Тіщенко, А. Р. Туманянц, Д. Б. Сергєєва, Н. П. Сиза, А. В. Столітній, М. С. Строгович, С. М. Стахівський, В. І. Сліпченко, Л. Д. Удалова, В. І. Фаринник, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, В. Ю. Шепітько, В. П. Шибіко, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, О. О. Юхно, О. Г. Яновська та ін.

В умовах дії положень КПК України 2012 р. різні проблемні питання, пов'язані зі здійсненням досудового розслідування, на дисертаційному та монографічному рівнях досліджували І. В. Гловюк («Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації», Одеса, 2015); Н. В. Глинська («Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень», Харків, 2015); В. В. Павловський («Загальні положення досудового розслідування», Київ, 2016); І. А. Тітко («Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України», Харків, 2016); О. В. Гриза («Гарантії забезпечення дотримання таємниці досудового розслідування», Дніпро, 2017); Д. В. Сімонович («Доктринальні засади структури та системності кримінального процесу України: стадії та окремі провадження», Харків, 2017); В. М. Трофименко («Теоретичні та правові основи диференціації кримінального процесу України», Харків, 2017); В. О. Гринюк («Функція обвинувачення в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та практичні проблеми реалізації», Київ, 2017); В. В. Вапнярчук («Теоретичні основи кримінального процесуального доказування», Харків, 2018) та ін.

Зазначені та інші науковці зробили вагомий внесок у розвиток теорії кримінального процесу з окресленого питання, однак доводиться констатувати, що окремі теоретичні та прикладні аспекти правового регулювання досудового розслідування не знайшли свого остаточного вирішення або ж залишаються дискусійними. Більш того, цей напрям наукового дослідження набуває актуальності в царині внесення низки змін і доповнень до чинного КПК України.

Таким чином, розроблення вказаних питань вельми важливе не лише для теорії кримінального процесу, а й для практичних працівників. Наведені чинники свідчать про актуальність обраної теми дослідження, адже в її основі знаходять свій прояв проблеми нормативно-правового, теоретичного та правозастосовного характеру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 р. № 1393-р; Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого постановою Верховної Ради України від 04.06.2015 р. № 509-VIII, а також ґрунтується на положеннях Плану заходів МВС України, спрямованих на реалізацію норм КПК України, затвердженого наказом МВС України від 08.08.2012 р. № 685 і відповідає Пріоритетним напрямам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на період 2015–2019 років, затвердженим наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275. Дослідження проведено згідно з науково-дослідною темою Харківського національного університету внутрішніх справ «Наукове супроводження реформування системи кримінальної юстиції в Україні» (реєстраційний номер 0113U008190). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ від 30 червня 2017 р. (протокол № 16).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є вирішення науково-прикладної проблеми та отримання нових результатів, спрямованих на розробку концептуальних засад правового регулювання досудового розслідування, а також формування обґрунтованих пропозицій з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування.

Поставлена мета зумовлює необхідність вирішення таких завдань:

– визначити та уточнити сутність, значення та завдання досудового розслідування як стадії кримінального провадження;

- розглянути специфіку досудового слідства як форми досудового розслідування злочинів;
- виокремити та охарактеризувати особливості дізнання як форми досудового розслідування проступків;
- розкрити функціональну спрямованість диференціації кримінальної процесуальної форми під час досудового розслідування;
- узагальнити наукові погляди щодо сутності, значення та системи загальних положень досудового розслідування;
- висвітлити процесуальний порядок реалізації загальних положень досудового розслідування, спрямованих на забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування;
- охарактеризувати загальні положення досудового розслідування, спрямовані на забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження;
- дослідити процесуальну діяльність слідчого щодо реалізації прав, свобод і законних інтересів особи на стадії досудового розслідування;
- установити специфіку прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування;
- виокремити особливості судового контролю за дотриманням прав, свобод і законних інтересів особи в кримінальному провадженні;
- розкрити актуальні питання застосування європейських правових стандартів під час досудового розслідування;
- охарактеризувати підстави та процесуальний порядок закриття кримінального провадження;
- визначити особливості порядку складання та направлення клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- надати процесуальну характеристику звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;
- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в частині правового регулювання досудового розслідування і практики його застосування в контексті досліджуваних питань.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають під час здійснення досудового розслідування.

Предмет дослідження – концептуальні засади правового регулювання досудового розслідування як стадії кримінального провадження.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і вирішення завдань, а також наукового обґрунтування результатів дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, які застосовуються в юридичній науці. *Порівняльно-правовий* метод використовувався у процесі аналізу кримінального процесуального законодавства України, інших країн та практики Європейського суду з прав людини (розділи 2–4). *Системно-структурний* метод надав можливість розкрити поняття та систему загальних положень досудового розслідування (розділ 2); визначити функціональну спрямованість окремих учасників кримінального провадження (підрозділи 3.1–3.3); розкрити порядок закінчення досудового розслідування у формі звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності та обвинувальним актом (підрозділи 4.2–4.4). *Формально-логічний (догматичний)* метод покладено в основу формування понятійного апарату в межах предмета дослідження (розділи 1–4) та дав змогу запропонувати низку авторських понять. *Статистичний* метод застосовувався під час узагальнення та опрацювання емпіричного матеріалу, статистичних звітів, матеріалів слідчої та судової практики (розділи 1–4). *Соціологічний* метод став у нагоді при вивченні думок працівників органів досудового розслідування та прокуратури щодо з'ясування проблемних питань правового регулювання досудового розслідування та ефективності застосування кримінального процесуального законодавства (розділи 1–4).

Нормативно-правову основу дослідження склали Конституція України, міжнародно-правові договори, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, рішення Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини, постанови Пленуму Верховного Суду України, постанови Пленуму та інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, законодавство деяких зарубіжних країн.

Емпіричну базу дослідження становлять статистична звітність Генеральної прокуратури України, МВС України, Національної поліції України за 2013–2018 рр.; узагальнені матеріали вивчення 482 кримінальних проваджень; судові рішення, внесені до Єдиного державного реєстру судових рішень, а також власний досвід роботи у слідчих підрозділах МВС та науково-дослідному відділі науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України.

Відповідно до мети та поставлених завдань дослідження проведено анкетування 269 респондентів, серед яких – 113 слідчих Національної поліції, 78 прокурорів, 42 слідчих суддів та 36 адвокатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою кваліфікаційною науковою працею, в межах якої комплексно досліджено теоретичні та практичні проблеми правового регулювання досудового розслідування як стадії кримінального провадження. У роботі обґрунтовано низку положень і висновків, що становлять наукову новизну, і є важливими для юридичної науки та правозастосовної діяльності, зокрема:

вперше:

- констатовано, що сучасний стан правового регулювання досудового розслідування не повною мірою відповідає засадам кримінального провадження, оскільки з розширенням змагального процесу, а також в умовах приведення національного законодавства до європейських стандартів у сфері захисту прав людини проблемні питання правозастосовного характеру набувають особливого значення, адже є індикатором реального забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи на цій стадії. У цьому сенсі потребує посилення судового контролю, розширення кола учасників кримінального провадження, які мають право подавати клопотання про проведення процесуальних дій, ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування до його закінчення та ін.;

- здійснено системний аналіз положень Закону України від 20.04.2018 р. № 7279-д в частині регламентації порядку здійснення дізнання, із урахуванням чого констатовано доцільність його доопрацювання, зокрема щодо збільшення строку затримання особи за вчинення кримінального проступку та проведення дізнання загалом;

- обґрунтовано необхідність передбачити в окремій главі КПК України процесуальний порядок здійснення спеціального кримінального провадження, в якій передбачити особливості здійснення як досудового розслідування, так і судового провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого;

- аргументовано доцільним унормувати всі випадки об'єднання та виділення матеріалів досудових розслідувань в одній статті КПК України, з приводу чого запропоновані відповідні зміни й доповнення до КПК України;

- констатовано доцільним унормувати в КПК України порядок розгляду клопотання про продовження строків досудового розслідування у випадку не явки підозрюваного та його захисника, які

належним чином були повідомлені про місце та час проведення судового засідання;

- встановлено невідповідність окремих положень КПК та КК України в частині забезпечення нерозголошення відомостей досудового розслідування, на підставі чого запропоновано відповідні зміни до чинного законодавства;

- теоретично обґрунтовано та доведено прикладну значущість доповнення КПК України окремою статтею, в якій визначити повноваження слідчого судді під час досудового розслідування, а також унормувати його діяльність в разі виявлення порушень прав і свобод особи;

- запропоновано новий зміст ст. 292 КПК України та аргументовано необхідність уточнення її положень, а саме: змінити назву процесуального документа, яким завершується досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру або щодо неповнолітніх; визначити зміст цього документа;

удосконалено:

- поділ диференційованих форм кримінального провадження, зокрема виділено два його види: особливі та спеціальні порядки здійснення досудового розслідування і судового провадження. До особливих порядків кримінального провадження віднесено ті, що містяться у Розділі VI КПК України. До спеціальних порядків кримінального провадження віднесено окремі провадження, що передбачають диференціацію процесуальної форми або під час досудового розслідування (глава 24-1, 25 розділу III, розділ IX-1 КПК України), або під час судового провадження у суді першої інстанції (стаття 323; § 1, 2 глави 30 розділу IV КПК України).

- розуміння онтологічної та гносеологічної характеристики досудового розслідування, що призвело до виокремлення специфічних рис даної стадії кримінального провадження, її завдань, а також розподілу на три етапи.

- уявлення про семантичне та аксіологічне значення досудового розслідування, яке полягає у створенні передумов, що сприяють об'єктивному розгляду кримінального провадження судом та винесенню на підставі цього справедливого рішення;

- науковий підхід до порядку оскарження слідчим рішень прокурора;

- позиції щодо виділення повноважень слідчого судді в межах здійснення судового контролю на досудовому розслідуванні, зокрема розширено їх до тринадцяти пунктів;

– положення про доцільність закріплення в ст. 286 КПК України процедури відкриття учасникам кримінального провадження матеріалів досудового розслідування у разі звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

набуло подальшого розвитку:

– пропозиції дослідників щодо розширення кола підстав, за якими слідчий має право закрити кримінальне провадження;

– положення про доцільність визначення в КПК України форми процесуального відображення в матеріалах кримінального провадження факту роз'яснення особі порядку поновлення її порушених прав та відшкодування завданої шкоди у разі закриття кримінального провадження з реабілітуючих підстав;

– пропозиції щодо закріплення порядку закриття кримінального провадження за підставою, передбаченою п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України;

– наукові погляди про необхідність перегляду законодавчого підходу до унормування процесуальної самостійності слідчого;

– теоретичні уявлення про те, що «притягнення до кримінальної відповідальності» не входить до системи стадій кримінального провадження, оскільки це є специфічний вид кримінальної процесуальної діяльності уповноважених службових осіб, спрямованої на доведення вини особи у вчиненні суспільно небезпечного діяння, і здійснюваної протягом усього кримінального провадження, у зв'язку з чим запропоновано п. 14 ч. 1 виключити зі ст. 3 КПК України;

– наукова позиція щодо необхідності визначення процесуального статусу медіатора (іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження) під час його участі в кримінальному провадженні на підставі угод;

– наукові погляди про необхідність виокремлення серед загальних положень досудового розслідування також положення про взаємодію органів досудового розслідування;

– пропозиції щодо доцільності закріплення процесуального порядку зміни прокурором підслідності в кримінальному провадженні, а також визначення строків розгляду питань, пов'язаних зі зміною підслідності, та передачі таких кримінальних проваджень для проведення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки, рекомендації та пропозиції впроваджено та вони можуть бути використані у:

– *законотворчій діяльності* – під час розроблення та опрацювання проектів змін і доповнень до низки положень кримінального процесуального законодавства України (акт впровадження Державного науково-дослідного інституту МВС України від 19.06.2018 р.);

– *правозастосовній діяльності* – для надання практичної допомоги слідчим органів Національної поліції України при розслідуванні кримінальних правопорушень, підготовці методичних рекомендацій та проведенні занять в системі службової підготовки (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 15.08.2018 р.);

– *освітньому процесі* – при проведенні занять з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Розслідування окремих видів злочинів», підвищенні кваліфікації слідчих Національної поліції, підготовці освітніх програм, навчальних і практичних посібників, підручників, курсів лекцій (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 12.09.2018 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – при подальшому дослідженні питань, пов'язаних із правовим регулюванням досудового розслідування (акти впровадження Державного науково-дослідного інституту МВС України від 19.06.2018 р., Національної академії внутрішніх справ від 07.09.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації висновки і положення, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. При обґрунтуванні окремих положень, висновків, пропозицій та рекомендацій використано наукові праці інших учених з відповідним посиланням. Ідеї, що належать співавторам опублікованих праць, в дисертаційному дослідженні не використовувалися.

Апробація матеріалів дисертації. Робота підготовлена на кафедрі кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, представлена й обговорена на міжкафедральному засіданні, схвалена та рекомендована до захисту. Основні положення і висновки дослідження доповідалися автором й були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Актуальні питання досудового розслідування» (м. Кривий Ріг, 27 жовтня 2017 р.); «Соціально-гуманітарні пріоритети України в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Одеса, 16 листопада 2017 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.); «Сучасні тенденції розвитку

криміналістики та кримінального процесу» (м. Харків, 8 листопада 2017 р.); «Актуальні питання вдосконалення правоохоронної діяльності» (м. Київ, 17–20 жовтня 2017 р.); «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: збірник тез науково-практичного семінару» (м. Львів, 1 грудня 2017 р.); «Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка та право» (Словаччина–Чехія, 24–28 квітня 2018 р.); «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 30 березня 2018 р.); «The development of legal sciences: problems and solutions» (Kaunas, April 27–28); «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених» (м. Харків, 17 травня 2018 р.); «Протидія злочинності: теорія та практика» (м. Київ, 26 жовтня 2018 р.); «Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики» (м. Харків, 21 листопада 2018 р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 1 монографії, 24 статтях, які опубліковано в наукових фахових юридичних виданнях, у тому числі 5 – у зарубіжних фахових виданнях, і тезах 12 доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах.

Структура та обсяг дисертації зумовлена предметом, метою, завданнями та логікою дослідження обраної теми. Робота складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що включають 15 підрозділів і сім пунктів, висновків, списку використаних джерел (503 найменувань на 54 сторінках) і додатків. Повний обсяг дисертації становить 495 сторінок, із них основний текст дисертації – 374 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обгрунтовано актуальність теми дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, завдання, методи, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну та емпіричну базу; окреслено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; надано відомості про апробацію та публікації, в яких відображено основні положення роботи, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Онтологічні та гносеологічні характеристики досудового розслідування» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Сутність, значення та завдання досудового розслідування як стадії кримінального провадження»* виокремлено специфічні риси досудового розслідування, а саме: 1) нормативна

закріпленість завдань даної стадії (ст. 2 КПК України); 2) визначеність кола суб'єктів, які здійснюють досудове розслідування або залучаються до нього; 3) наявність процесуальної форми, яка передбачає порядок здійснення процесуальної діяльності, починаючи з моменту внесення відомостей до ЄРДР і до її закінчення у формах, передбачених ст. 283 КПК України; 4) передбачення чітких строків досудового розслідування; 5) специфічність підсумкового процесуального рішення.

Охарактеризовано завдання досудового розслідування. Вказано, що семантичне та аксіологічне значення досудового розслідування полягає у створенні передумов, що сприяють об'єктивному розгляду кримінального провадження судом та винесенню на підставі цього справедливого рішення.

У підрозділі 1.2 «Досудове слідство як форма досудового розслідування злочинів» виокремлено ознаки, які характеризують досудове слідство як одну із форм досудового розслідування, зокрема: 1) завдання, які безпосередньо впливають із положення ст. 2 КПК України; 2) установлені процесуальні межі проведення; 3) учасники кримінальної процесуальної діяльності; 4) наявність специфічних із чітко визначеною формою засобів збирання доказів (у вигляді слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, а також інших заходів, передбачених кримінальним процесуальним законодавством).

Акцентовано увагу на проблемі процесуальної самостійності слідчого, оскільки вона є однією із ключових, що негативно впливає на здійснення досудового розслідування. Системний аналіз кримінального процесуального законодавства засвідчив про «гіперконцентрацію» повноважень прокурора у досудовому провадженні, що фактично позбавляє сенсу положень ч. 5 ст. 40 КПК України щодо наділення слідчого самостійністю. Як певний напрям розв'язання цієї проблеми запропоновано виключити з кола повноважень прокурора його контрольно-наглядову діяльність з питання погодження клопотань слідчого до слідчого судді щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення інших процесуальних дій, які потребують відповідного дозволу слідчого судді, суду, а також клопотань про продовження строку досудового розслідування.

Наголошено, що окремим кримінальним процесуальним елементом, який мав би збалансувати процесуальну незалежність і самостійність слідчого та процесуальну функцію нагляду прокурора у кримінальному провадженні, є процедура оскарження рішень прокурора. Виокремлено законодавчі недоліки щодо можливості

оскарження слідчим рішень прокурора, у зв'язку з чим запропоновано внести відповідні зміни до ч. 3 ст. 40 КПК України.

У підрозділі 1.3 «Дізнання як форма досудового розслідування проступків» вказано, що незважаючи на унормування особливостей досудового розслідування кримінальних проступків в окремій главі 25 КПК України, дотепер така форма розслідування так і не набула практичної реалізації, внаслідок чого органи досудового розслідування надмірно навантажені кримінальними провадженнями щодо злочинів невеликої та середньої тяжкості.

Висвітлено наукові погляди на поняття кримінального проступку та віднесення конкретного суспільно небезпечного діяння до цієї категорії кримінальних правопорушень. Висловлено авторську думку про доцільність використання диференційованого підходу під час віднесення певного діяння до кримінального проступку та розроблення правового механізму впровадження цього інституту в практичну діяльність загалом.

Підтримано представників законодавчої ініціативи щодо прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 20.04.2018 р. № 7279-д, яким, поміж іншого, визначено поняття кримінального проступку. Разом із тим констатовано доцільність доопрацювання цього Закону в частині збільшення строку: по-перше, затримання особи за вчинення кримінального проступку; по-друге, проведення дізнання, оскільки запропонований законодавцем термін є необґрунтовано короткий, що негативно вплине на доведення вини особи та якість проведення досудового розслідування загалом.

Виокремлено дві суттєві ознаки щодо спрощення та скорочення процедур під час проведення дізнання: 1) строк досудового розслідування кримінальних проступків; 2) спрощений порядок проведення судового розгляду. Наголошено, що впровадження положень щодо спрощеного судового розгляду кримінальних проваджень за результатами проведення досудового розслідування кримінальних проступків є досить позитивною моделлю кримінального процесуального регулювання. Водночас указано на низку суперечностей, які в практичній діяльності можуть призвести до проблемних ситуацій.

Обґрунтовано необхідність отримання згоди на проведення спрощеного судового розгляду, крім тих суб'єктів, які визначено ч. 1 ст. 301 КПК України, ще й учасників, які мають законні інтереси щодо результатів кримінального провадження, а саме: представника та

законного представника потерпілого, законного представника підозрюваного, цивільного позивача та відповідача, їх представників, законного представника цивільного позивача.

У підрозділі 1.4 «Диференціація кримінальної процесуальної форми під час досудового розслідування» сформульовано основні положення, які мають суттєве значення під час дослідження диференціації кримінальної процесуальної форми. Як диференціацію процесуальної форми визначено властивість кримінального судочинства, спрямовану на забезпечення його стабільності шляхом функціонування особливих і спеціальних порядків здійснення досудового розслідування та судового провадження, які відрізняються від уніфікованої процесуальної форми і тим самим унаслідок своєї специфіки сприяють забезпеченню законності кримінальної процесуальної діяльності та охороні прав її учасників.

Розкрито правову природу та місце спеціального досудового розслідування в системі кримінальних проваджень. Спеціальне досудове розслідування запропоновано розглядати як диференціацію процесуальної форми, яка передбачає особливий порядок розслідування злочинів, виключний перелік яких визначений у кримінальному процесуальному законі, стосовно підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. Виділено особливості спеціального досудового розслідування, які відрізняють його від загального порядку. Наголошено на недостатності кримінальної процесуальної регламентації спеціального досудового розслідування, що свідчить про недосконалість законодавчих положень, передбачених главою 24-1 КПК України.

Визначено положення, які розкривають прояв диференціації під час досудового розслідування у кримінальному провадженні на підставі угод. Наголошено, що запровадження у національному законодавстві такої особливої форми є доцільним та необхідним кроком, оскільки інститут угод насамперед спрямований на врегулювання соціального конфлікту та досягнення консенсусу між учасниками кримінального провадження.

Сформульовано основні положення, що розкривають прояв диференціації під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Указано, що Україна перебуває лише на стадії приведення національного законодавства у відповідність до міжнародно-правових актів у сфері захисту прав дитини.

Розділ 2 «Теоретико-правова характеристика загальних положень досудового розслідування» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Сутність, значення та система загальних положень досудового розслідування»* на підставі аналізу доктринальних джерел виділено три основних підходи до розуміння загальних положень: 1) як прояв засад кримінального процесу, що визначають сутність стадії; 2) їх ототожнення із засадами кримінального процесу; 3) як самостійне правове поняття. Підтримано позицію стосовно того, що загальні положення досудового розслідування є самостійним правовим явищем, оскільки у них установлені правила, що визначають найбільш істотні вимоги, які пред'являються до прийняття процесуальних рішень та порядку проведення процесуальних дій на цій стадії.

Підтримано наукову позицію Л.М. Лобойка, Л.Д. Удалової, В.В. Павловського та інших про необхідність виокремлення серед загальних положень досудового розслідування тих, що регламентують порядок взаємодії органів досудового розслідування. Запропоновано КПК України доповнити новою ст. 222-1 «Взаємодія органів досудового розслідування» відповідного змісту.

Підрозділ 2.2. «Загальні положення досудового розслідування, спрямовані на забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування» складається з чотирьох пунктів.

У пункті 2.2.1. *«Аксіологічна характеристика початку досудового розслідування»* досліджено питання доцільності існування інституту «дослідчої перевірки». Указано, що у зв'язку з прийняттям КПК 2012 р. дослідчий кримінальний процес не ліквідований, а набув нового змісту, оскільки тепер під час прийняття та реєстрації заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події здійснюється їх перевірка, вирішується питання наявності або відсутності в заяві чи повідомленні відомостей про склад кримінального правопорушення. Водночас основною відмінністю є те, що наразі скорочено строк для вирішення цього питання.

Акцентовано увагу на проблемних моментах початку досудового розслідування, зокрема щодо випадків, коли під час внесення відомостей до ЄРДР кваліфікація злочину визначається з ігноруванням змісту інформації, яка міститься в заяві чи повідомленні. Одним із способів вирішення окресленої проблеми є внесення змін до ст. 303 КПК України та надання потерпілому права оскаржувати дії слідчого, прокурора не лише щодо їх бездіяльності у разі невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, а й щодо будь-

якої їх незаконної діяльності на початковому етапі кримінальної процесуальної діяльності.

У пункті 2.2.2. «Підслідність та місце проведення досудового розслідування» аргументовано, що підслідність в кримінальному провадженні є самостійним інститутом кримінального процесуального права, змістом якого є сукупність норм, що регламентують відносини при визначенні компетенції конкретного органу, уповноваженого на здійснення досудового розслідування, з метою досягнення завдань кримінального провадження. Значення даного інституту полягає в тому, що він дозволяє оптимізувати діяльність різних органів, уповноважених на здійснення досудового розслідування. Із урахуванням аналізу положення КПК України виокремлено 4 види підслідності: предметну, персональну (або суб'єктну), за зв'язком кримінальних проваджень, територіальну (місцеву).

Здійснено аналіз статистичних даних за 2013–2018 рр. щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень різними органами досудового розслідування. Визначено, що слідчими органів Національної поліції, порівняно з іншими органами досудового розслідування, реєструється й розслідується найбільша кількість кримінальних правопорушень (95–96%).

Зважаючи на загальні темпи поширення корупції в нашій державі, наголошено на необхідності функціонування Державного бюро розслідувань як окремого органу, який здійснюватиме розслідування корупційних злочинів, що відповідає сучасним інтересам національної безпеки України.

Досліджено законодавчі приписи щодо місця проведення досудового розслідування. Наголошено на необхідності врегулювання питання щодо процесуального порядку зміни підслідності кримінального провадження прокурором, у зв'язку з чим запропонуємо зі ст. 218 КПК України виключити ч. 5, а ст. 216 КПК України доповнити новою ч. 11 відповідного змісту.

У пункті 2.2.3. «Об'єднання та виділення матеріалів досудового розслідування» визначено, що чинна редакція ст. 217 КПК України не передбачає можливості об'єднання матеріалів досудового розслідування щодо кількох підозрюваних (обвинувачених), які є співучасниками вчинення кількох злочинів. Одночасно, як свідчить слідча та судова практика, непоодинокими є випадки, коли кілька осіб у групі, в тому числі за попередньою змовою та в співучасті, вчиняють не одне, а кілька різних кримінальних правопорушень.

Акцентовано увагу, що положення ч. 1 та 3 ст. 217 КПК України не враховують всіх можливих випадків об'єднання та виділення

матеріалів досудових розслідувань. Запропоновано ч. 1 ст. 217 КПК України доповнити абзацом другим такого змісту: «Матеріали досудових розслідувань підлягають об'єднанню у випадках, визначених частинами 2, 3, 5 статті 216 та частиною 1 статті 510 КПК України». При цьому ч. 3 ст. 217 КПК України необхідно доповнити абзацом другим, який викласти в такій редакції: «Матеріали досудового розслідування підлягають виділенню в окреме провадження у випадках, визначених ч. 8 ст. 469, ч. 3 ст. 280, ч. 1 ст. 510 КПК України, а також повинна бути з'ясована можливість такого виділення у випадках, визначених ч. 1 ст. 494 КПК України».

Підтримано наукову позицію щодо необхідності об'єднання матеріалів досудового розслідування із зустрічними обвинуваченнями (наприклад, проваджень про взаємне заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв, порушення правил дорожнього руху тощо), з огляду на що запропоновано до ч. 5 ст. 217 КПК України внести відповідні зміни.

У пункті і 2.2.4. «*Строки досудового розслідування та порядок їх продовження*» вказано на теоретичні та практичні недоліки положень ст. 219 КПК України, якою встановлено початок перебігу строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру, що негативно впливає на процес притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Визначено, що положення ст. 295-1 КПК України спрямовані на забезпечення дотримання прав і свобод особи, а також виконання процесуальних обов'язків учасниками кримінального провадження. При цьому вбачається доцільним, по-перше, ч. 3 ст. 295–1 КПК України доповнити положенням, яким передбачити можливість розгляду клопотання про продовження строків досудового розслідування у випадку неявки підозрюваного та його захисника, які належним чином були повідомлені про місце та час проведення судового засідання; по-друге, в ч. 7 ст. 295–1 КПК України встановити, що прокурор зобов'язаний упродовж п'яти днів здійснити одну з дій, передбачених ч. 2 ст. 283 КПК, але в будь-якому разі до закінчення строку досудового розслідування.

Підрозділ 2.3 «Загальні положення досудового розслідування, спрямовані на забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» складається з трьох пунктів.

У пункті 2.3.1. «*Розгляд клопотань під час досудового розслідування*» вказано, що в межах ст. 220 КПК України об'єктом правовідносин виступає рішення слідчого, прокурора відносно

задоволення клопотання про проведення відповідної процесуальної дії чи відмови в її проведенні.

Акцентовано увагу на тому, що в КПК України законодавцем, по-перше, не надано чіткого переліку клопотань, які можуть подати відповідні учасники кримінального провадження; по-друге, не передбачено підстав, якими повинен керуватися слідчий, прокурор при відмові чи задоволенні клопотання; по-третє, не передбачено, в який саме строк слідчий, прокурор мають розпочати його виконувати. З метою усунення вказаної законодавчої прогалини запропоновано визначити строк, упродовж якого слідчий, прокурор зобов'язаний розпочати виконання зазначених у клопотанні процесуальних дій, а саме не пізніше трьох днів з дня його задоволення.

Визначено доцільним у ч. 1 ст. 220 КПК України розширити перелік осіб, які можуть подавати клопотання під час досудового розслідування, зокрема надати таке право цивільному позивачу, представнику цивільного позивача, цивільному відповідачу, представнику цивільного відповідача, третій особі, щодо майна якої вирішується питання про арешт, іншій особі, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особі, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), його представнику.

У пункті 2.3.2. *«Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення»* визначено, що положення ст. 221 КПК України, з одного боку, слід розцінювати як позитивний напрям кримінального процесуального регулювання із забезпечення реалізації засади змагальності сторін, а з іншого – вони містять низку практично-тактичних ризиків для подальшого здійснення досудового розслідування. Доктринальний аналіз наукових позицій дав змогу зрозуміти, що можливість завдання шкоди досудовому розслідуванню внаслідок ознайомлення з його матеріалами має визначатися в межах конкретного кримінального провадження, слідча ситуація в межах якого завжди має індивідуальний характер.

Доведено доцільність доповнити перелік учасників кримінального провадження, які мають право звернутися з клопотанням про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, такими як представник потерпілого, законний представник потерпілого, цивільний позивач, його представник і законний представник, а також цивільний відповідач та його представник.

У підрозділі 2.3.3. *«Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування»* розглянуто особливості кримінального

процесуального регулювання нерозголошення відомостей досудового розслідування та процесуальної діяльності сторони обвинувачення щодо недопущення розголошення відомостей досудового розслідування.

Проаналізовано роль та значення положень ст. 222 КПК України крізь призму окремих норм законодавчих актів, якими врегульовано правовий режим інформації. Це дало змогу констатувати невідповідність окремих положень КПК та КК України щодо забезпечення нерозголошення відомостей досудового розслідування, на підставі чого запропоновано у назві та змісті ст. 387 КК України слово «дані» замінити на «відомості».

Розділ 3 «Забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи на стадії досудового розслідування» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Процесуальна діяльність слідчого щодо забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи на стадії досудового розслідування» вивчено діяльність слідчого у цьому напрямі.

Досліджено обов'язки слідчого із забезпечення прав потерпілого. Указано, що хоча потерпілому й надано право знати сутність підозри та обвинувачення, але законодавцем не визначено засобів забезпечення цього права. Так, у КПК України не передбачено обов'язок слідчого, прокурора ані повідомити потерпілого про винесення письмового повідомлення про підозру, складання обвинувального акту, ані надати копії даних процесуальних документів. Тому з метою забезпечення належної реалізації права, визначеного п. 2 ч. 1 ст. 52 КПК України, потерпілий повинен отримати копію повідомлення про підозру та обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Обов'язок надання копій цих процесуальних документів слід покласти на особу, яка їх склала, для чого також необхідно внести зміни до п. 2 ч. 1 ст. 56 КПК України.

Підтримано наукову позицію щодо необхідності надання копії обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування, крім тих осіб, які визначено у ст. 293 КПК України, ще й потерпілому, його представнику, цивільному позивачу, цивільному відповідачу, представнику цивільного позивача та цивільного відповідача, законному представнику цивільного позивача. У зв'язку з цим необхідно внести відповідні зміни до ч. 1 ст. 293 КПК України.

Дисертант поділяє позицію фахівців з кримінального процесу (В.П. Шибіко, С.В. Давиденко, С.Є. Абламського, В.В. Введенської),

які висловили обґрунтовані пропозиції щодо необхідності передбачення в законі випадків обов'язкової участі представника потерпілого, в тому числі забезпечення його представництва через центри надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Визнано позитивним кроком запровадження в КПК України нового учасника кримінального провадження - «іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування» та закріплення її права користуватися правовою допомогою адвоката на будь-якому етапі проведення обшуку. Разом із тим, наголошено на необхідності врегулювання статусу даної особи, оскільки на сьогодні його практично не визначено. Піддана критиці законодавча позиція щодо необхідності запису обшуку за допомогою двох видів записуючих засобів: відео та аудіо. Запропоновано фіксувати обшук лише за допомогою відеозапису.

У підрозділі 3.2 «Прокурорський нагляд у формі процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування» на підставі аналізу нормативно-правових актів (зокрема, Конституції України, КПК України, Закону України «Про прокуратуру», Концепції реформування кримінальної юстиції України) проведено розмежування понять нагляд і процесуальне керівництво. Доведено, що процесуальне керівництво та нагляд є окремими функціями органів прокуратури.

Окремо приділено увагу питанню щодо доцільності погодження прокурором клопотань слідчого про проведення експертизи. Вивчення матеріалів судової практики засвідчило той факт, що у більшості областей України (Харківській, Донецькій, Київській тощо) слідчі не погоджують клопотання про проведення експертиз із прокурором, що відповідає вимогам чинного кримінального процесуального законодавства. Натомість, наприклад, у Сумській області слідчі погоджують із прокурором клопотання про проведення експертизи, що не відповідає вимогам КПК України.

Підтримано наукову позицію щодо доцільності закріплення в КПК України права слідчого (детектива), який є ініціатором проведення негласних слідчих (розшукових) дій, на ознайомлення з отриманими їх результатами, у тому числі в ході їх здійснення.

У підрозділі 3.3 «Судовий контроль за дотриманням прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» досліджено окремі історичні аспекти процесу формування судового контролю в кримінальному процесі, що дало змогу виокремити роль та сучасні напрями діяльності слідчого судді. Наголошується на важливому значенні судового контролю під час досудового розслідування, зокрема в аспекті реалізації засад кримінального

провадження та дотримання прав, свобод та законних інтересів особи під час проведення процесуальних дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора.

Здійснено систематичний та комплексний аналіз повноважень слідчого судді на стадії досудового розслідування, які полягають в з'ясуванні та перевірці наявних підстав проведення конкретної процесуальної дії, що вимагає надання дозволу, або розгляду клопотань та скарг учасників кримінального провадження.

Із врахуванням національної судової практики та правових позицій ЄСПЛ сформульовано поняття судового контролю як окремого напрямку діяльності слідчого судді у досудовому розслідуванні. На цій основі запропоновано чинний КПК України доповнити новою статтею 31-1 «Повноваження слідчого судді», в якій необхідно систематизовано визначити повноваження слідчого судді щодо судового контролю в кримінальному провадженні.

У підрозділі 3.4 *«Актуальні питання застосування міжнародно-правових стандартів під час досудового розслідування»* визначено, що міжнародно-правові стандарти кримінального судочинства мають важливе значення не лише для теорії права, а й для правозастосовної діяльності. По-перше, аргументуючи та приймаючи свої рішення на підставі таких стандартів, державні органи та посадові особи реалізують конституційні положення з питань застосування міжнародних договорів, які є частиною національного законодавства. По-друге, застосування загальновизнаних міжнародних стандартів захисту прав і свобод людини є свідченням формування нової правової системи, в якій дійсно права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. По-третє, формування суддівської позиції на основі міжнародно-правових стандартів захисту прав і свобод людини сприяє довірі з боку громадян, які очікують на радикальні зміни у цій сфері.

Аналітичний огляд існуючих теоретичних поглядів на трактування поняття міжнародно-правові стандарти захисту прав і свобод людини дав можливість визначити, що воно розглядається як багатоаспектне правове явище, а саме як: а) правовий інститут; б) гарантія захисту порушених прав і свобод людини. Під міжнародно-правовими стандартами захисту прав і свобод людини слід розуміти закріплені в загальновизнаних нормативних актах вихідні положення, якими встановлені основи й невід'ємні права і свободи людини, захист яких є обов'язком держави, що ратифікувала відповідний міжнародний договір. Тим часом, трактування цього поняття здебільшого є

умовним, оскільки на сьогодні у світі прийнято значну кількість міжнародних договорів, які ратифіковані не всіма державами або ж ратифіковані в певній частині чи з певними застереженнями. При цьому вони відіграють суттєвий вплив на формування національного законодавства.

Розділ 4 «Сучасна парадигма правового регулювання закінчення досудового розслідування» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 «Підстави та процесуальний порядок закриття кримінального провадження» визначено, що інститут закриття кримінального провадження суттєво трансформувався у ході розвитку кримінального процесу, а головні зміни стосуються саме підстав прийняття рішення про закриття кримінального провадження.

Акцентовано увагу на багатоаспектному тлумаченні поняття «закриття кримінального провадження», яке в теорії кримінального процесу розглядається як: процесуальний акт (дія); юридичний факт; самостійний правовий інститут; одна із форм закінчення досудового розслідування; процесуальна гарантія проти незаконного притягнення до кримінальної відповідальності.

Визначено, що чинний КПК України не містить конкретної вказівки щодо процесуального відображення в матеріалах кримінального провадження факту роз'яснення особі порядку поновлення її порушених прав та законних інтересів, а також відшкодування завданої шкоди у разі закриття кримінального провадження з реабілітуючих підстав. Обґрунтовано доцільним доповнити КПК України положенням щодо необхідності зазначення у постанові про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 1,2, 3 ч. 1 ст. 284 КПК України, відомостей про роз'яснення особі порядку поновлення її порушених прав і свобод та відшкодування завданої шкоди.

Звернено увагу на відсутність єдиної наукової позиції з приводу визначення кола реабілітуючих і нереабілітуючих підстав для закриття кримінального провадження. Обґрунтовано необхідність розширення кола підстав, за якими слідчий має право закрити кримінальне провадження, з огляду на що запропоновано надати слідчому відповідні повноваження на прийняття постанови про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 3, 4, 7, 9, 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялось про підозру.

У підрозділі 4.2 «Звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності» зауважено, що у

чинному КПК України законодавець більш чітко визначив загальний порядок звільнення від кримінальної відповідальності.

Визначено необхідним законодавчо унормувати порядок звільнення від кримінальної відповідальності за підставами, спеціально передбачених у нормах Особливої частини КК України. Наголошено, що при удосконаленні процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності доцільно врахувати поділ підстав для цього на імперативні та дискреційні, оскільки вони потребують окремої правової регламентації. В іншому випадку, вони стануть декларативними й не матимуть жодного прикладного значення.

Автор поділяє наукову позицію щодо доцільності закріплення в КПК України обов'язку прокурора роз'яснити підозрюваному правові наслідки звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності та постановлення судом ухвали про закриття провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності. На підтримку цього висловилися 59 % опитаних прокурорів, 78 % слідчих суддів та 89 % адвокатів.

Звернено увагу на колізію між положеннями ст. 286 та ст. 287 КПК України, адже відповідно до ч. 3 ст. 286 КПК України перед направленням клопотання до суду прокурор зобов'язаний ознайомити з ним потерпілого, з чого випливає, що на момент ознайомлення клопотання вже має бути складене. Натомість у ст. 287 КПК України встановлено, що одним з елементів такого клопотання є відомості про ознайомлення з ним потерпілого та з'ясування його думки щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності. Тож, якщо складене клопотання не міститиме думки потерпілого, воно не відповідатиме вимогам КПК України. Але очевидним є той факт, що спочатку прокурор має скласти клопотання, а вже потім ознайомлювати з ним потерпілого та доповнювати його думкою потерпілого. Тому доцільно, щоб до клопотання прокурора додавалась письмова згода особи на звільнення від кримінальної відповідальності та письмова думка потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності, з приводу цього запропоновані відповідні зміни до ч. 2 ст. 287 КПК України.

Акцентовано увагу на необхідності закріплення процедури ознайомлення учасників кримінального провадження з матеріалами досудового розслідування в разі звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

У підрозділі 4.3 «Звернення до суду з обвинувальним актом» визначено особливості цієї форми закінчення досудового

розслідування, які полягають в тому, що: по-перше, підводиться підсумок розслідування шляхом формулювання офіційного обвинувачення; по-друге, підозрюваний, його захисник та законний представник мають змогу ознайомитися з характером висунутого обвинувачення та визначити напрями і засоби захисту; по-третє, обвинувальний акт є основою судового розгляду і визначає його межі.

Зауважено, що обвинувальний акт, на відміну від більшості процесуальних документів, не має чітко виокремлених частин. Поряд із цим у ч. 2 ст. 291 КПК України встановлено перелік змістових елементів, які повинні бути обов'язково відображені в ньому, але конструктивне їх розміщення не зовсім видається логічним, оскільки першим структурним елементом обвинувального акту йде найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер. Убачається більш доцільним спочатку зазначати прізвище, ім'я, по батькові, займана посада та підпис прокурора, який затвердив обвинувальний акт, дата затвердження, а потім уже найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер, про що свідчить й вивчення матеріалів кримінальних проваджень.

Звернено увагу на термінологічну неузгодженість положень КПК України, зокрема в тій частині, що п. 2 ч. 2 ст. 291 КПК України суперечить ч. 2 ст. 42 та п. 2 ч. 4 ст. 291 КПК України, у зв'язку з чим запропоновано внести змін до цих положень задля їх узгодження.

Констатовано, що однією з невирішених проблем є відсутність в КПК України процесуального порядку фіксації відмови підозрюваного, його захисника, законного представника, захисника особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного або виховного характеру отримати копії обвинувального акту та реєстру матеріалів досудового розслідування. Запропоновано внести відповідні зміни й доповнення з цього питання.

У підрозділі 4.4. *«Звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру»* вказано на неузгодженість положень закону щодо закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру, оскільки в ч. 1 ст. 511 КПК України встановлено, що воно закінчується складанням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру. Проте з аналізу змісту п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України вбачається, що досудове розслідування закінчується не складанням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру, а його направленням до суду. Поряд із цим у ст. 284 КПК України вживається інше формулювання – звернення до суду з

клопотанням. Натомість моменти складання та направлення до суду (чи звернення до суду) процесуального документу відрізняються між собою, оскільки складання передуює іншим діям прокурора. З метою усунення термінологічної неузгодженості запропоновано внести зміни до ч. 1 ст. 511 КПК України.

Наголошено, що за результатами здійснення досудового розслідування щодо обмежено осудних осіб складається обвинувальний акт, а не клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру. У такому разі слідчий або прокурор повинен в обвинувальному акті навести додаткові елементи, властиві клопотанню про застосування примусових заходів медичного характеру, а саме навести результати психіатричної експертизи, якою встановлено, що особа через наявний у неї психічний розлад не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними, тобто вчинила злочин у стані обмеженої осудності.

Підтримано наукову позицію про необхідність в клопотанні про застосування примусових заходів виховного характеру, з урахуванням вимог статей 485–487 КПК України, зазначати дані про неповнолітнього.

Враховуючи особливий процесуальний статус неповнолітніх та психічно хворих осіб, запропоновано, щоб рішення, яким закінчується досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх та про застосування примусових заходів медичного характеру приймав прокурор.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано важливу наукову проблему, що має суттєве значення для науки кримінального процесу, слідчої та судової практики – розроблення концептуальних засад правового регулювання досудового розслідування як стадії кримінального провадження, на основі чого сформовано низку пропозицій і рекомендацій з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування. До найбільш вагомих результатів дослідження можна віднести такі:

1. На сучасному етапі розвитку національного законодавства досудове розслідування є першою і самостійною стадією у системі кримінального процесу України, якій властиві специфічні риси, та під час якої реалізуються завдання кримінального провадження.

Етимологічна природа стадії досудове розслідування визначається її розподілом на три етапи, які відзначаються певною специфікою і направлені на досягнення свого завдання. Перший етап

пов'язаний з початком досудового розслідування. Другий етап характеризується тим, що на підставі аналізу фактичних даних слідчий, прокурор приймає рішення про повідомлення особи про підозру. Третій етап здійснюється щодо конкретної особи – підозрюваного.

2. Під час досудового слідства здійснюється розслідування найбільш суспільно небезпечних діянь – злочинів, що спонукає державу до застосування примусу як необхідної міри виконання завдань кримінального провадження. У жодній іншій сфері правовідносин (навіть під час розслідування проступків) законом не передбачено застосування настільки широких засобів збирання доказів, а також обмеження прав, свобод та законних інтересів людини.

Основним учасником, який скеровує процес досудового слідства, є слідчий, самостійність якого полягає в можливості без стороннього впливу будь-яких фізичних чи юридичних осіб, службових осіб, представників державної влади чи місцевого самоврядування здійснювати розслідування. Самостійність слідчого є керівною ідеєю (тобто, одним із основоположних елементів механізму реалізації його повноважень), спрямованою на забезпечення ефективного виконання завдання кримінального провадження. Однак, виходячи з комплексного аналізу положень КПК України, доводиться констатувати, що самостійність слідчого у кримінальному провадженні – це лише декларативна норма, яка позбавлена своєї дійсної реалізації. Тож, на сьогодні нагальною є необхідність перегляду законодавчого підходу до унормування процесуальної самостійності слідчого з тим, щоб не зводити його ролі в кримінальному провадженні лише до виконання рішень прокурора чи погодження клопотань до слідчого судді.

3. Дізнання – це форма досудового розслідування кримінальних проступків, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, які, виходячи зі ступеню небезпеки та правових наслідків кримінально-караного діяння для особи, суспільства і держави, не становить значної суспільної небезпеки, допускають використання спрощеної процедури під час встановлення та доведення винуватості особи.

Наразі юридична доктрина не знайшла загального знаменника у матеріальних і процесуальних аспектах реалізації законодавчих положень, які регулюють процесуальний порядок розслідування кримінальних проступків. Важливою рисою здійснення досудового розслідування у формі дізнання є спрощення процесуальної процедури

його проведення, що є однією з вагомих причин впровадження кримінального проступку в систему кримінальної юстиції як засобу оптимізації та зменшення навантаження на слідчих.

Впровадження інституту кримінальних проступків та спрощеної форми досудового розслідування (дізнання) є позитивним кроком. При цьому, законодавець все ж таки не врахував проблемні аспекти, що можуть виникнути під час розслідування кримінальних проступків, а прийнятий Закон України № 7279-д від 20.04.2018 р. потребує свого подальшого вдосконалення.

4. Сформульовано основні положення, які мають суттєве значення під час дослідження диференціації кримінальної процесуальної форми. Зокрема: 1) в умовах реформування кримінального процесуального законодавства спостерігається тенденція появи нових порядків кримінального провадження; 2) особливі порядки кримінального провадження в силу своїх специфічних рис суттєво відрізняються від загального порядку здійснення кримінального провадження у напрямку спрощення або ускладнення; 3) під час здійснення особливого та спеціального порядку кримінального провадження повинні зберігатися основні процесуальні гарантії учасників; 4) під час здійснення спрощеного або ускладненого кримінального судочинства повинні бути дотримані засади кримінального провадження; 5) подальший розвиток кримінального процесуального законодавства у напрямку диференціації кримінальної процесуальної форми повинен бути науково обґрунтованим, а також враховувати досягнення теоретичних розробок, що відповідають сучасному рівню розвитку суспільних відносин.

Запровадження спеціального досудового розслідування зумовлено необхідністю притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які ухиляються від прибуття до органів досудового розслідування, та направлено на ефективну реалізацію засади невідворотності кримінального покарання.

5. Загальні положення досудового розслідування доцільно поділяти на дві групи. До першої слід відносити ті, що спрямовані на забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування: а) початок досудового розслідування; б) підслідність; в) об'єднання та виділення матеріалів досудового розслідування; г) місце проведення досудового розслідування; д) строки досудового розслідування. До другої – ті, що спрямовані на забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження: а) розгляд клопотань під час досудового розслідування; б) ознайомлення з матеріалами

досудового розслідування до його завершення; в) недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.

6. Сутність початку досудового розслідування доцільно розглядати у двох аспектах: з одного боку, як окремого етапу досудового розслідування, метою якого є встановлення факту вчинення кримінального правопорушення та внесення відповідних відомостей до ЄРДР, а з іншого - як здійснювану в установленому законом порядку кримінальну процесуальну діяльність слідчого, прокурора стосовно встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення, а також правовідносини, що виникають внаслідок такої діяльності між учасниками кримінального провадження.

У положеннях КПК України не передбачено чіткого процесуального порядку зміни підслідності кримінального провадження прокурором, а також не визначено строків розгляду питань, які пов'язані зі зміною підслідності прокурором і передачі таких кримінальних проваджень для проведення досудового розслідування іншим органом досудового розслідування. Зазначене питання потребує свого законодавчого врегулювання.

Констатовано, що в положеннях ст. 217 КПК не враховано всіх можливих випадків об'єднання та виділення матеріалів досудових розслідувань. У зв'язку з цим слід унормувати й інші випадки об'єднання та виділення матеріалів досудових розслідувань або передбачити відповідні посилання на інші статті КПК України, які визначають такі випадки, що в практичній діяльності сприятиме більш зручному застосуванню КПК України та надасть системності його положенням.

Формулювання положень ст. 219 КПК України в частині унормування строків досудового розслідування після внесення відомостей в ЄРДР і до повідомлення особі про підозру є доволі суперечливою законодавчою новелою, оскільки встановлення відповідних строків та подальше закриття кримінального провадження у зв'язку з їх закінченням у певній мірі суперечить засаді невідворотності кримінальної відповідальності, а також позбавляє потерпілого можливості відновити порушені права. Одним із альтернативних шляхів вирішення такої проблеми є внесення відповідних змін до положень статей 219, 280, 284 КПК України, де необхідно передбачити можливість зупинення досудового розслідування у випадку не встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, а також закриття кримінального провадження у разі спливу строків давності, передбачених КК України. З практичної точки зору також потребують вдосконалення

положення ст. 295-1 КПК України, оскільки законодавець не передбачив порядок дій слідчого судді у разі не явки підозрюваного та його захисника, які належним чином були повідомлені про час і місце розгляду клопотання про продовження строку досудового розслідування.

7. Під таємницею досудового розслідування слід розуміти такий вид таємної інформації, яка охоплює відомості щодо діяльності органу досудового розслідування, прокуратури, оперативних підрозділів у рамках кримінального провадження, а також результатів проведення процесуальних дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, розголошення яких може негативно вплинути на всебічність, повноту та неупередженість розслідування.

9. Побудова ч. 2 ст. 36 КПК України свідчить про те, що законодавець не врахував усіх наглядових повноважень прокурора, якими він наділений під час кримінального провадження, а також не здійснив чіткого їх розмежування. Запропоновано до ст. 36 КПК України внести зміни, що безпосередньо спрямовані на удосконалення процесуальної діяльності прокурора в кримінальному провадженні, а також наголошено на необхідності розмежування повноважень прокурора залежно від стадій кримінального провадження.

10. В умовах розвитку й підсилення змагального процесу ефективна реалізація судового контролю має суттєве значення, оскільки ймовірність порушення або незаконного обмеження прав, свобод та інтересів особи на стадії досудового розслідування найбільш висока. Обумовлюється це тим фактом, що слідчий, прокурор, оперативні підрозділи, на відміну від інших державних органів і посадових осіб, наділені повноваженнями, які в установленому законом порядку дозволяють їм обмежити права, свободи та законні інтереси особи, що зумовлює потребу в запровадженні ефективних гарантій, в тому числі у формі забезпечення судового контролю при прийнятті відповідних рішень та виконанні процесуальних дій.

11. Міжнародно-правові стандарти кримінального судочинства – це закріплені в загальноновизнаних нормативних актах вихідні положення (норми-принципи), які є обов'язковими для виконання державами, що ратифікували відповідний міжнародний договір.

Основними напрямками подальших теоретичних досліджень проблем запровадження міжнародно-правових стандартів захисту прав і свобод особи у кримінальному провадженні повинні бути: 1) розробка відповідної концепції запровадження міжнародно-правових стандартів захисту особи, охорони її прав, свобод та законних інтересів у кримінальному провадженні; 2) визначення теоретико-правових засад забезпечення прав і свобод особи у

кримінальному провадженні через призму міжнародно-правових стандартів; 3) визначення шляхів підвищення ефективності процесуального механізму застосування міжнародно-правових стандартів захисту прав і свобод особи у кримінальному провадженні з обов'язковим урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

12. Підстави для закриття кримінального провадження – це ті необхідні юридичні факти, за наявності яких слідчий, прокурор, суд у межах наданих їм повноважень можуть прийняти рішення у зв'язку з наявністю передбачених законом обставин, що свідчать про неможливість чи недоцільність подальшого здійснення розслідування чи розгляду провадження по суті. З практичної точки зору важливого значення має поділ таких підстав на реабілітуючі та nereабілітуючі, адже встановлюють момент виникнення у особи права на реабілітацію. Однак, у КПК України не передбачено вимоги щодо необхідності процесуального відображення в матеріалах кримінального провадження факту роз'яснення особі порядку поновлення її порушених прав та відшкодування завданої шкоди у разі закриття кримінального провадження за однією з реабілітуючих підстав. Натомість важливість належного оформлення процесуального документа, який породжує у реабілітованій особі право на відшкодування завданої шкоди, є запорукою ефективного досягнення завдання кримінального провадження.

13. У чинному КПК України доцільно передбачити вимоги щодо роз'яснення слідчим, прокурором, судом підозрюваному, обвинуваченому, який може бути звільнений від кримінальної відповідальності, сутності підозри чи обвинувачення; підстав звільнення від кримінальної відповідальності; права заперечувати проти закриття кримінального провадження; правових наслідків звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності; наслідків постановлення судом ухвали про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності. У разі, якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачене звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження має проводитися в загальному порядку. Також варто передбачити порядок відкриття матеріалів досудового розслідування у разі звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності.

14. У КПК України варто передбачити структуру обвинувального акту, який має складатися з трьох частин: 1) вступної

частини, в якій зазначаються: прізвище, ім'я, по батькові, займана посада та підпис прокурора, який затвердив обвинувальний акт, дата затвердження; найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; анкетні відомості кожного підозрюваного та потерпілого; правову кваліфікацію кримінального правопорушення; 2) мотивувальної частини, в якій викладаються: фактичні обставини кримінального правопорушення та формулюється обвинувачення; обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання; розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими; 3) резолютивної частини, в якій зазначаються: розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування); дата та місце складення обвинувального акту; прізвище, ім'я, по батькові, займана посада та підпис особи, яка його склала; додатки».

15. Визначено специфіку такої форми закінчення досудового розслідування як звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Констатовано, що рекомендований слідчим, прокурором примусовий захід медичного характеру може бути прийнятий судом до уваги, проте не є для нього визначальним при постановленні ухвали про застосування примусових заходів медичного характеру. Складання обґрунтованого клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру можливо лише за умови викладення у ньому результату проведення психіатричної експертизи, які відображатимуть наявність у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання на момент вчинення суспільно-небезпечного діяння чи кримінального правопорушення а також указують на необхідність застосування примусових заходів медичного характеру із зазначенням конкретного його виду.

16. За результатами проведеного наукового пошуку з метою підвищення ефективності реалізації чинного законодавства України в частині правового регулювання досудового розслідування обґрунтовано:

– внести зміни до ст. 2, ч. 3 ст. 36, п. 7 ч. 1 ст. 40, ч. 3 ст. 40, п. 2, 11 ч. 1 ст. 56, п. 5 ч. 3 ст. 56, абзац 2 ч. 1 ст. 107, ч. 1, 4 ст. 214, ч. 1, 3, 5 ст. 217, ч. 1 ст. 220, ч. 1 ст. 221, п. 5 ч. 1 ст. 284, абзац 2 ч. 4 ст. 284, ч. 6 ст. 284, ч. 3 ст. 285, ч. 2 ст. 286, ч. 2 ст. 287, ч. 7 ст. 290, п. 2 ч. 2 ст. 291, ст. 292, ст. 293, ч. 5, 7 ст. 295-1, ч. 1, 2 ст. 301, п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 1 ст. 303, п. 7 ч. 1 ст. 303, п. 12 ч. 1 ст. 309, ч. 1 ст. 511;

– доповнити КПК України ст. 31-1, ст. 221-1, ст. 293 ч. 2, ч. 1 ст. 303 п. 1-1;

– виключити з КПК України п. 15 ч. 2 ст. 36, ст. 206, п. 8 ч. 1 ст. 287, ч. 2 ст. 511.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Дрозд В. Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 448 с.

Статті в наукових фахових виданнях:

2. Дрозд В.Г. Початок досудового розслідування в кримінальних провадженнях, пов'язаних із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень. *Наука і правоохорона*. 2015. № 2 (28). С. 114–119.

3. Дрозд В.Г. Міжнародний досвід у сфері застосування запобіжних заходів, не пов'язаних із обмеженням волі (на прикладі країн Співдружності Незалежних Держав). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 3. С. 75–81.

4. Дрозд В. Г., Дрозд В. Ю. Порядок застосування запобіжних заходів до окремої категорії осіб. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 58–66.

5. Дрозд В. Г. Напрями удосконалення застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування. *Наука і правоохорона*. 2016. № 2 (32). С. 158–163.

6. Дрозд В. Г. Окремі питання регламентації початку досудового розслідування в умовах проведення правової реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 268–272.

7. Дрозд В. Г. Актуальні питання системи загальних положень досудового розслідування. *Право та державне управління*. 2017. № 4 (29). том 1. С. 163–167.

8. Дрозд В. Г. Сутність досудового розслідування як стадії кримінального провадження. *Наука і правоохорона*. 2017. № 3. С. 185–190.

9. Дрозд В. Г. Сучасна парадигма диференціації кримінальної процесуальної форми. *Наука і правоохорона*. 2017. № 4 (38). С. 238–242.

10. Дрозд В. Г. Запровадження міжнародно-правових стандартів захисту прав людини у світлі реформування кримінального процесуального законодавства. *Вісник Луганського державного*

університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2017. № 4 (80). С. 58–68.

11. Дрозд В. Г. Актуальные вопросы специального досудебного расследования уголовных правонарушений. *Право и закон: международный научно-практический журнал*. 2017. № 2. С. 51–54.

12. Дрозд В. Г. Доктринальные подходы к классификации оснований закрытия уголовного производства. *Право и закон: международный научно-практический журнал*. 2017. № 3. С. 74–78.

13. Дрозд В. Г. Отдельные аспекты законодательного регулирования объединения и выделения материалов досудебного расследования. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 5. С. 88–94.

14. Дрозд В. Г. Онтологическая характеристика понятия «закрытие уголовного производства». *Научно-методический журнал «Право и политика»*. 2016. №4. С. 103–108.

15. Дрозд В. Г. Теоретико-прикладні питання закриття кримінального провадження. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. С. 178–183.

16. Дрозд В. Г. Уголовное производство на основании соглашений и в отношении несовершеннолетних как дифференцированные процессуальные формы. *Право и закон: международный научно-практический журнал*. 2018. № 2. С. 40–45.

17. Дрозд В. Г. Сутність та зміст обвинувального акту як форми закінчення досудового розслідування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 1. С. 167–170.

18. Дрозд В. Г. Окремі питання відкриття матеріалів досудового розслідування при зверненні до суду з обвинувальним актом. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 3. С. 134–138.

19. Дрозд В. Г. Актуальні проблеми регламентації строків досудового розслідування в контексті законодавчих змін. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 2. Т. 3. С. 189–192.

20. Дрозд В. Г. Звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру. *Вісник Чернівецького університету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. № 2. С. 234–245.

21. Дрозд В. Г. До питання ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення: проблеми теорії та практики. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Т. 3. С. 167–172.

22. Дрозд В. Г. Звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру. *Науковий*

вісник Херсонського державного університету. Серія Юрид. науки. 2017. Вип. 2. Т. 4. С. 140-142.

23. Дрозд В.Г. Окремі питання прокурорського нагляду в кримінальному провадженні через призму теоретичних і практичних проблем. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Юрид. науки. 2018. Вип. 4. Т. 2. С. 97-101.

24. Дрозд В.Г. Процесуальна самостійність слідчого: питання теорії та практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 5. С. 190-194. URL: http://lsei.org.ua/5_2018/53.pdf.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертацій:

25. Дрозд В. Г. До питання законодавчого унормування завдань досудового розслідування. *Актуальні питання досудового розслідування: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Кривий Ріг, 27 жовтня 2017 року). Ред. кол.: О. О. Волобуєва, О. В. Одерій, Т. О. Лоскутов, А. С. Політова. Кривий Ріг : Поліграфічна компанія «Геліос-Принт», 2018. С. 52–53.

26. Дрозд В. Г. Окремі проблемні аспекти початку досудового розслідування в умовах євроінтеграційних процесів. *Соціально-гуманітарні пріоритети України в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали міжвузівського круглого столу* (м. Одеса, 16 листопада 2017 р.) / ред. кол.: С. В. Албул, Т. І. Койчева, Е. І. Мартинюк [та ін.]; відп. за вип. О. Я. Надибська. Одеса : Астропрінт, 2017. С. 39–41.

27. Дрозд В. Г. Наукові підходи до розуміння та систематизації загальних положень досудового розслідування. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф.* (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 / [редкол. : В. В. Черней, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 1. С. 85–87.

28. Дрозд В. Г. Онтологія досудового розслідування як стадії кримінального провадження. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М.В. Салтевського* (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 263–265.

29. Дрозд В. Г. Окремі питання судового контролю на стадії досудового розслідування. *Актуальні питання вдосконалення правоохоронної діяльності: за матеріалами XIV Міжнародної спеціалізованої виставки «Зброя та безпека – 2017» та XXII Міжнародної виставки індустрії безпеки «Безпека – 2017»* (м. Київ, 17-20 жовт. 2017): збірник тез / упорядники: В. О. Криволапчук,

Т. О. Проценко, О. Є. Користін, І. В. Опришко, Д. В. Смерницький ; за заг. ред. М. Г. Вербеньського. Київ: ДНДІ МВС України, 2018. С. 69-71.

30. Дрозд В. Г. Гносеологічна характеристика кримінального провадження на підставі угод: *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування*: збірник тез науково-практичного семінару (01 грудня 2017 року) / упор. А. Я. Хитра, Р. М. Шехавцов, Є. В. Пряхін, С. І. Марко. Львів: ЛьвДУВС.2017. С. 34–36.

31. Дрозд В. Г. Прикладні аспекти участі прокурора у досудовому розслідуванні: окремі дискусійні питання. *Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка та право*: збірник міжнародних наукових праць (Словаччина-Чехія, 24-28 квітня 2018 р.). С. 18–21.

32. Дрозд В. Г. Окремі питання закриття кримінального провадження стосовно осіб, зазначених у статті 480 КПК України, яким повідомлено про підозру. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали X міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 30 березня 2018 р. Одеса: ОДУВС, 2018. С. 165.

33. Дрозд В. Г. Невідповідність обвинувального акту вимогам КПК України як підстава для повернення його прокурору. International scientific-practical conference «The development of legal sciences: problems and solutions»: Conference Proceedings, April 27–28. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 115–117.

34. Дрозд В. Г. Окремі питання регламентації строків досудового розслідування з моменту повідомлення особі про підозру в контексті законодавчих змін. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених*: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 74–78.

35. Дрозд В. Г. До питання затримання особи під час вчинення кримінального проступку. *Протидія злочинності: теорія та практика*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (26 жовтня 2018 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 159-161.

36. Дрозд В. Г. Щодо місця проведення досудового розслідування. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики*: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 58-60.

*Праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації:*

37. Збірник бланків процесуальних документів у кримінальному провадженні : наук.-практ. посіб. / [Аксенко В.Д., Дрозд В.Г., Чернявський С. С. та ін.]. К : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 360 с.

38. Процесуальні особливості застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування : науково-практичний посібник / Вакуленко О. Ф., Дрозд В. Г., Пономаренко А. В., Климчук М. П. та ін. ; Держ. наук. досл. ін-т. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 204 с.

39. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 7 вересня 2018 року [текст] За заг. ред. Лошицького М. В. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2018. 680 с.

40. Закон України «Про національну поліцію». Науково-практичний коментар. Станом на 7 вересня 2018 р. / За заг. ред. Чернявського С. С. К. : Видавничий дім «Професіонал», 2018. 680 с.

41. Правове регулювання забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального провадження : монографія / В. Г. Дрозд, А. В. Пономаренко, М. С. Цуцкіридзе та ін. ; Держ. наук. досл. ін-т. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 362 с.

АНОТАЦІЯ

Дрозд В. Г. Концептуальні засади правового регулювання досудового розслідування як стадії кримінального провадження. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2019.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню теоретичних і прикладних питань, пов'язаних із правовим регулюванням досудового розслідування. В роботі розкрито сутність, значення та завдання досудового розслідування; розглянуто специфіку досудового слідства та особливості дізнання як форм досудового розслідування; розкрито функціональну спрямованість диференціації кримінальної процесуальної форми під час досудового розслідування. Узагальнено наукові погляди щодо сутності, значення та системи загальних положень досудового розслідування. Досліджено

процесуальну діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді щодо забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи на стадії досудового розслідування; розкрито актуальні питання застосування європейських правових стандартів під час досудового розслідування. Охарактеризовано підстави та процесуальний порядок закриття кримінального провадження, а також звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Надано пропозиції з удосконалення положень чинного кримінального процесуального законодавства України.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, стадія кримінального провадження, досудове слідство, дізнання, слідчий, прокурор, судовий контроль, закінчення досудового розслідування.

АННОТАЦІЯ

Дрозд В. Г. Концептуальные основы правового регулирования досудебного расследования как стадии уголовного производства. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2019.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических и прикладных вопросов, связанных с правовым регулированием досудебного расследования. В работе раскрыта сущность, значение и задачи досудебного расследования; рассмотрена специфика досудебного следствия и особенности дознания как форм досудебного расследования; раскрыто функциональную направленность дифференциации уголовной процессуальной формы во время досудебного расследования. Выделены специфические черты досудебного расследования: 1) нормативная закреплённость задач данной стадии (ст. 2 УПК Украины); 2) определённость круга субъектов, осуществляющих досудебное расследование или привлекающихся к нему; 3) наличие процессуальной формы, которая предусматривает порядок осуществления процессуальной деятельности, начиная с момента внесения сведений в Единый реестр досудебных расследований и до ее окончания в формах,

предусмотренных ст. 283 УПК Украины; 4) определенность четких сроков досудебного расследования; 5) специфичность итогового процессуального решения. Выделены два существенных признака по упрощению и сокращению процедур при проведении дознания: 1) срок досудебного расследования уголовных проступков; 2) упрощенный порядок проведения судебного разбирательства. Отмечено, что внедрение положений относительно упрощенного судебного рассмотрения уголовных производств по результатам проведения досудебного расследования уголовных проступков является достаточно положительной моделью уголовного процессуального регулирования.

Обобщены научные взгляды относительно сущности, значения и системы общих положений досудебного расследования. Общие положения досудебного расследования целесообразно разделять на две группы. К первой следует относить те, которые направлены на обеспечение быстрого, полного и беспристрастного расследования: а) начало досудебного расследования; б) подследственность; в) объединение и выделение материалов досудебного расследования; г) место проведения досудебного расследования; д) сроки досудебного расследования. Ко второй - те, которые направлены на обеспечение прав, свобод и законных интересов участников уголовного судопроизводства: а) рассмотрение ходатайств во время досудебного расследования; б) ознакомление с материалами досудебного расследования до его завершения; в) недопустимости разглашения сведений досудебного расследования.

Исследована процессуальная деятельность следователя по реализации прав, свободы и законные интересы человека на стадии досудебного расследования; установлено специфику прокурорского надзора в форме процессуального руководства; выделены особенности судебного контроля за соблюдением прав, свобод и законных интересов личности в уголовном производстве; раскрыты актуальные вопросы применения европейских правовых стандартов в ходе досудебного расследования. Охарактеризованы основания и процессуальный порядок прекращения уголовного производства; определены особенности порядка составления и направления ходатайства об освобождении лица от уголовной ответственности; раскрыт порядок обращения в суд с обвинительным актом, ходатайством о применении принудительных мер медицинского или воспитательного характера. Даны предложения по совершенствованию положений действующего уголовного процессуального законодательства Украины.

SUMMARY

Drozd V. H. Conceptual Principles of Legal Regulation of Prejudicial Inquiry as a Stage of Criminal Proceedings. – Qualifying scientific work as the manuscript.

The thesis for a doctoral degree by the specialty 12.00.09 «Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Expertise; Operative and Search Activity». – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2019.

The dissertation is focused on the comprehensive study of theoretical and applied issues related to the legal regulation of prejudicial inquiry. The essence, significance and tasks of prejudicial inquiry have been revealed in the thesis; the specifics of pre-trial investigation and peculiarities of legal inquiry as forms of prejudicial inquiry have been considered; the functional orientation of the differentiation of the criminal procedural form during the prejudicial inquiry has been revealed. Scientific views on the essence, meaning and system of general provisions of prejudicial inquiry have been generalized. The procedural activity of an investigator, a prosecutor, an investigating judge in regard to ensuring the rights, freedoms and legal interests of a person at the pre-trial stage has been researched; the actual issues of the application of the European legal standards during the prejudicial inquiry have been revealed. The author has characterized the grounds and procedure for terminating criminal proceedings, as well as appeal to the court with a petition for the release of a person from criminal liability, a criminal act, a petition for the use of compulsory measures of medical or educational nature. Propositions on improving the provisions of the current criminal procedural legislation of Ukraine have been provided.

Key words: criminal proceedings, prejudicial inquiry, stage of criminal proceedings, pre-trial investigation, legal inquiry, an investigator, a prosecutor, judicial control, termination of prejudicial inquiry.

Підписано до друку 23.03.2019. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.

Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.